

Příloha č. 2

PROJEKTOVÁ KARTA: ETNICKÁ DESEGREGACE

POPIS ZÁMĚRU

Cílem projektové karty Etnická desegregace je snížit počet romských dětí v etnicky segregovaných školách. V současnosti je v České republice více než 100 škol, které navštěvují z více než třetiny romští žáci. Ti přitom tvoří pouze 3,5 procenta všech žáků. Obzvláště vysoký je pak podíl romských žáků ve třídách zřízených podle § 16/9.

Metodologická poznámka: Veškeré uvedené počty v následujících tabulkách jsou pouze orientační pro účel vytvoření si základní představy o současném stavu věcí. Zdrojem dat jsou kvalifikované odhady počtu romských žáků na školách od ředitelů škol a výkonová data regionálního školství za září 2022. Pro další postup je potřeba realizovat podrobnější analýzu, a ověřit její spolehlivost. Pro identifikaci základních škol je zde používán identifikátor *red_izo*, není tedy možné jednoznačně odlišit běžné základní školy od ZŠ se třídami podle § 16/9, pokud jsou zřizované pod jedním *red_izo*, což je existující praxe. Z těchto důvodů se uvedené počty mohou lišit od počtů ve Zprávě o rozsudku do školního roku 2021/2022. Skutečný počet škol s vyšším počtem romských žáků bude tudíž pravděpodobně mírně vyšší než aktuální hodnoty uvedené ve sloupcích *celkem*.

Podíl romských žáků (RŽ), základní školy, školní rok 2022/2023

	Celkem*	v běžných třídách	ve třídách podle § 16/9
Všechny školy	4262	3903	471
s více než 0 % RŽ	1817	1590	278
se 33–50 % RŽ	45	31	31
s 50–75 % RŽ	32	14	32
se 75–100 % RŽ	29	23	20

* Ve sloupci "celkem" jsou uvedeny počty jednotlivých základních škol, které mají vysoký podíl romských žáků v běžných třídách nebo ve třídách zřízených podle § 16/9, obě tyto podmínky mohou být pro jednu školu platné zároveň.

Školy s více než 33 % romských žáků podle typu zřizovatele, 2022

	Celkem	V běžných třídách (počet škol)	Ve třídách podle § 16/9 (počet škol)
Obec	95	60	46
Kraj	36	7	34
Církev	1	1	0
Státní správa (MŠMT)	3	0	3
Soukromý zřizovatel	0	0	0

Zřizovatelé podle celkového počtu zřizovaných ZŠ a počtu zřizovaných ZŠ s vyšším počtem romských žáků

106 škol, které dle výkazu navštěvuje víc než třetina romských žáků v běžných třídách nebo ve třídách zřízených podle § 16/9, je zřizováno 87 jednotlivými zřizovateli, z toho 74 obcemi a 11 kraji. Následující tabulka zobrazuje, kolik základních škol zřizovatelé celkově zřizují, a v kolika z nich je vyšší podíl romských žáků.

	1 zřizovaná ZŠ	2 zřiz. ZŠ	3 zřiz. ZŠ	4 zřiz. ZŠ	5 zřiz. ZŠ	6 a více zřiz. ZŠ
1 seg ZŠ	27	11	6	4	3	16
2 seg ZŠ			1	1		7
3 seg ZŠ						4
4 seg ZŠ						2
5 seg ZŠ						1
6 seg ZŠ						3
7 seg ZŠ						1

Plánovaný postup MŠMT spočívá ve:

- 1) veřejném prohlášení etnické segregace ve vzdělávání za nepřijatelnou a jejím jasném definování;
- 2) identifikaci území se segregovanými základními školami;
- 3) kontaktování jejich zřizovatelů s výzvou k desegregaci a nabídkou podpory při vytváření místních plánů desegregace;
- 4) podpoře a dohledu na zřizovatel při plnění těchto plánů.

VÝSTUPY

Výstup 1: Definování a identifikace školské etnické segregace

A) Zveřejněná definice segregované a segregující školy s přihlédnutím na kontext daného území

Jednoznačná definice etnické segregace ve školství, která je podpořená expertní shodou a judikatorně jasně vymezená jako nepřipustná, umožní systémově ze strany MŠMT kontaktovat zřizovatele škol v lokalitách, kde k segregaci romských žáků dochází, s požadavkem na aktivní kroky k desegregaci ze strany zřizovatelů.

Tato definice, včetně jasného vyjádření MŠMT o nepřijatelnosti etnické segregace, a podpoře kroků zřizovatelů k jejímu odstranění, by měla být veřejná a volně dostupná, např. na webových stránkách ministerstva, a sloužit jako opora pro obce a organizace, které se již v současnosti angažují v oblasti desegregace. V dalším postupu bude zvažena možnost zakotvení nepřipustnosti etnické segregace ve Školském zákoně, což by mohlo usnadnit dohled ze strany MŠMT a vymahatelnost aktivních kroků zřizovatelů směrem k desegregaci škol.

B) Metodologie pro prvotní identifikaci území se segregovanými školami, včetně jejich charakterizace

Definice segregace bude převedena do podoby měřitelné a identifikovatelné na základě dostupných dat. Důraz je kladen na identifikaci a popis nejen samotné segregované školy, ale i dalších škol stejného zřizovatele, případně se srovnatelnou dopravní dostupností pro dané území.

Vzhledem k možným odlišným příčinám segregace, a z nich vyplývajících odlišných překážek a nástrojů řešení, by tato metodologie měla sloužit lepšímu přehledu segregovaných škol a pomoci se zacíleným designováním procesu desegregace. Navrhované charakteristiky pro tento účel, o kterých jsou aktuálně dostupná data jsou:

- podíl romských žáků na škole
- (ne)přírozenost školského obvodu
- Index ohrožení školy (interní index vytvořený Jiřím Münichem)
- vzdálenost mezi nejbližšími základními školami
- podíl žáků vzdělávaných podle RVP ZV s upravenými výstupy
- podíl žáků s odlišným mateřským jazykem
- podíly žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) včetně jejich členění
- počty jednotlivých podpůrných opatření
- zda se jedná o sociálně vyloučenou lokalitu

V rámci přípravy identifikace segregace na školách z dostupných dat proběhne také revize dosavadního sběru dat o romských žácích na školách. V případě potřeby bude sběr dat upraven tak, aby lépe odpovídal potřebám naplňování procesu desegregace a dalších opatření.

C) Seznam suspektních zřizovatelů škol na územích podezřelých ze segregace na školách
Na základě metodologie pro identifikaci a charakterizaci segregace bude z již dostupných dat sestaven seznam území podezřelých z etnické segregace na základních školách, včetně zřizovatelů škol na daných územích. Jednotliví zřizovatelé budou na základě podoby segregace a lokálního kontextu rozděleni do kategorií s odlišnou prioritizací a strategií postupu desegregace. Kritérii pro prioritizaci jsou např. náročnost řešitelnosti lokální situace, závažnost segregace, vliv rezidenční segregace a dopravní dostupnost jiných škol, zda se jedná o školy zřízené podle § 16/9, shoda klíčových lokálních aktérů na potřebě desegregovat.

Výstup 2: Case management

A) Nabídka opatření pro řešení segregace (metodika MŠMT k desegregaci) a zmapování dostupných personálních a finančních kapacit

Pro zřizovatele základních škol z území, kde dochází k segregaci, bude vytvořena nabídka podpory v desegregaci. Ta by se měla skládat z metodiky k desegregaci pro zřizovatele a nabídky potřebných personálních a finančních kapacit. Nabídky podpory by měly odpovídat skutečné podobě segregace, regionálním potřebám a pokročilosti zřizovatelů v procesu desegregace, respektive sociálního začleňování.

Metodika MŠMT bude vycházet z webu *desegregace.cz* organizace PAQ Research, se kterou se aktuálně jedná o navázání spolupráce na adaptaci již existujících materiálů pro dané účely. Personální kapacity pro desegregaci nabízené MŠMT by měly především poskytnout know-how, asistovat s vytvořením konkrétního plánu desegregace pro daného zřizovatele a s ustanovením lokálních kapacit pro koordinaci procesu. Zatím došlo ke zřízení metodické skupiny zástupců relevantních institucí, neziskových organizací a expertů. Dále se předběžně

jedná o spolupráci s Odborem (Agenturou) pro sociální začleňování MPSV, dalšími potenciálními partnery jsou Národní pedagogický institut, organizace PAQ Research a Awen Amencia, a zřizovatelé, kterým se v minulosti úspěšně podařilo desegregovat své školy a mohou tak sloužit jako příklady dobré praxe. MŠMT je otevřeno spolupráci s dalšími aktéry.

Značná část kroků k desegregaci vyžaduje finanční investice, a to především od zřizovatele, případně obce v dané lokalitě. Bude vytvořen přehled již existujících možných zdrojů financování, které by bylo vhodné doplnit o zdroje nové.

B) Navázání komunikace se zřizovateli, prověření situace v suspektních oblastech a zjištění postoje klíčových lokálních aktérů

Zřizovatele škol z území podezřelých z etnické segregace budou kontaktováni ředitelem odboru řízení regionálního školství. Zřizovatelé budou informováni o nepřipustnosti etnické segregace a o podezření, že k ní dochází na jimi zřizovaných školách. Bude jim nabídnuta pomoc s procesem desegregace, viz [výstup 2 A](#)). Následně budou vyzváni k vyjádření svého postoje k současné situaci, a k sestavení návrhu zahájení řešení. V případech odmítavého postoje zřizovatelů k identifikovanému problému segregace může být v daném území realizováno místní šetření za pomoci České školní inspekce a Národního pedagogického institutu.

C) Místní plán desegregace a jeho realizace

Zřizovatelé ochotní přistupovat k proaktivním krokům k desegregaci vytvoří místní plány odpovídající lokálnímu kontextu, které následně budou naplňovat. Pro formulaci plánu by měla zřizovatelům být k dispozici nabídka pomoci ze strany MŠMT, viz [výstup 2 A](#)). Klíčovou součástí procesu je cílené ustanovení školských obvodů tak, aby jejich dodržováním nevedlo ke vzniku segregovaných škol.

Tato opatření jsou pro desegregaci důležitá, avšak nikoliv dostačující. Jedním z možných kroků k desegregaci bude i rušení segregovaných škol a rovnoměrné zařazení romských žáků z těchto škol do ostatních v oblasti. Jiné postupy řešení budou vyžadovat segregované školy existující jako důsledek rezidenční segregace a školy zřízené podle § 16/9. Proto je nutné, aby součástí plánu byla další opatření, včetně dlouhodobých, intervence i z oblastí mimo školství, a úzká spolupráce s romskými organizacemi a místní komunitou, a to především rodiči. Zásadní bude také komunikace projektu vůči veřejnosti, aby se v největší možné míře předešlo odmítavým reakcím a naopak byl na lokální úrovni ustanoven pozitivní postoj všech aktérů k dané změně.

V případě vhodných podmínek ke spolupráci může u některých zřizovatelů dojít během roku 2024 k navázání spolupráce s ASZ v rámci projektu vytváření místních plánů desegregace. Další možnou spoluprací je realizace projektu „pilot 14“ v oblastech suspektních ze segregace, ta by mohla mít podobu doplnění etnické segregace mezi položky kontrolované během inspekcí na školách, sdílení informací o suspektních školách s NPI, a návazná spolupráce NPI se zřizovateli a školami.

D) Podání podnětů ke zrušení identifikovaných školských obvodů

V případě zjištění segregace jako důsledku cíleného a vědomého ustanovení školských obvodů spádových škol zřizovatelem by v instancích, kdy by zřizovatel nebyl ochotný daná

ustanovení měnit a podniknout kroky nutné k desegregaci, řešením bylo podání podnětu v režimu § 42 zák. č. 500/2004 Sb., správní řád, Ministerstvu vnitra k výkonu dozoru nad vydáváním a obsahem obecně závazných vyhlášek obcí podle § 123 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (vedoucí v konečném důsledku k podání návrhu Ústavnímu soudu na zrušení předmětné obecně závazné vyhlášky). Tento postup vychází z nedávné judikatury Nejvyššího soudu, která označuje jakoukoli entickou segregaci jako nepřipustnou¹.

Alternativně lze rovněž podat návrh na zrušení obecně závazné vyhlášky jakožto jiného právního předpisu ve smyslu ust. § 64 odst. 2 zák. č. 182/1993 Sb., o ústavním soudu, a to prostřednictvím vlády, skupiny 25 poslanců či 10 senátorů nebo prostřednictvím VOP.

HARMONOGRAM

Výstup 1: Definování a identifikace školské segregace

Termín	Popis cíle	Splněno
1Q 2024	Zveřejnění definice segregované a segregující školy s přihlédnutím na kontext daného území (A)	
1Q 2024	Identifikování oblastí podezřelých ze segregace - Operacionalizace segregace ve školách (B) - Metodologie identifikace a charakterizace segregace (B) - Seznam zřizovatelů škol v územích podezřelých ze segregace (C)	

Výstup 2: Case management

Termín	Popis cíle	Splněno
1Q 2024	Metodika desegregace pro zřizovatele, zmapování dostupných a potřebných personálních kapacit a finančních prostředků (A)	
2Q 2024	Navázání kontaktu se zřizovateli podezřelými ze segregace (B) Prioritizace řešení na základě typu segregace (1C) a přístupu zřizovatele	
3Q 2024	Podpora zřizovatelů ve vytváření místních plánů desegregace (C)	
4Q 2024	Podání podnětu na MV ke zrušení školských obvodů nespolupracujících zřizovatelů (D)	
2025–2027	Dozor nad realizací místních plánů desegregace zřizovateli a podpora vzniku dalších plánů (C)	

SLEDOVANÉ INDIKÁTORY

Do konce roku 2024:

- navázat komunikaci se zřizovateli všech identifikovaných segregovaných škol
- získat jasnou představu o
 - stavu segregace na základních školách;
 - zájmu zřizovatelů řešit nadreprezentaci romských žáků na vybraných školách;
 - ochotu spolupracovat s centrálními aktéry;

¹ Viz rozsudek NS čj. 25 Cdo 473/2021-337 ze dne 05.05.2022.

- a navrhnout místní plán pro desegregaci.

Do konce roku 2025:

- zahájit implementaci místních plánů desegregace alespoň třetiny zřizovatelů
- a pokračovat v jednáních s ostatními zřizovateli.

Do konce roku 2026:

- snížit počet segregovaných škol o 10 % (cca 14 škol)
- a pokračovat v jednáních s ostatními zřizovateli.

PARTNEŘI PRO JEDNÁNÍ

Jednání budou vedena s Českou školní inspekcí, Národním pedagogickým institutem ČR, Ministerstvem práce a sociálních věcí, zmocněnkyní vlády pro lidská práva a zmocněnkyní pro záležitosti romské menšiny, zmocněncem pro zastupování státu před ESLP, Veřejným ochráncem práv, Asociací pracovníků pedagogicko-psychologických poraden, Asociací pracovníků speciálně pedagogických center, neziskovým sektorem, katedrami speciální pedagogiky, sociální pedagogiky a psychologie vysokých škol. Obzvláště klíčová je pak spolupráce s romskou občanskou společností, např. skrze romské organizace.

VAZBA NA STRATEGICKÉ DOKUMENTY

Některé činnosti vycházejí ze:

[Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+](#),

[Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2019-2023](#),

[Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2023-2027](#),

[Strategie sociálního začleňování 2021-2030](#) (oblast vzdělávání),

[Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů 2021-2030](#) (oblast vzdělávání).

LEGISLATIVA

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích.

Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon).

RIZIKA

- Při řešení nadměrného zastoupení romských žáků v konkrétních lokalitách hrozí, že dojde k znehodnocení sběru dat o romských žácích v těchto lokalitách
- Neochota desegregovat ze strany lokálních aktérů
- Přístup lokálních pracovníků ČŠI a dalších spolupracujících institucí v aktivním procesu desegregace
- Nedostatek dat o prostorové segregaci Romů